

УДК 339.9:124.4

Смоленюк Р.П.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Хмельницького економічного університету

ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО РИНКУ

TRENDS OF GLOBALIZATION AND THEIR IMPACT ON FINANCIAL POTENTIAL OF NATIONAL AGRICULTURAL MARKET

АНОТАЦІЯ

Розглянуто концептуальні засади дослідження процесів глобалізації та їх вплив на фінансовий потенціал національного аграрного ринку. Запропоновано практичні напрями координації агропромислової та промислової політик, що дозволить задіяти у вертикаль системи розвитку сільськогосподарського виробництва державно-приватне партнерство, регіональні економічні стратегії, які визначають перспективи міжгалузевої промислової кооперації і територіального розміщення промислового виробництва. Для підвищення фінансового потенціалу визначено доцільність у межах єдиного економіко-орієнтованого управлінського контуру оптимізувати взаємодію великих агрохолдингів, малих сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств.

Ключові слова: фінансовий потенціал, економічна політика, глобалізація, аграрний ринок, сільськогосподарське виробництво, агрохолдинг, фермерське господарство.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены концептуальные основы исследования процессов глобализации и их влияние на финансовый потенциал национального аграрного рынка. Предложены практические направления координации агропромышленной и промышленной политики, что будет оказывать содействие вовлечению в вертикаль системы развития сельскохозяйственного производства государственно-частного партнерства, региональных экономических стратегий, которые определяют перспективы межотраслевой промышленной кооперации и территориального размещения промышленного производства. Для повышения финансового потенциала определена целесообразность в пределах единого экономично-ориентированного управленческого контура оптимизировать взаимодействие больших агрохолдингов, малых сельскохозяйственных предприятий и фермерских хозяйств.

Ключевые слова: финансовый потенциал, экономическая политика, глобализация, аграрный рынок, сельскохозяйственное производство, агрохолдинг, фермерское хозяйство.

ANNOTATION

Conceptual principles of research of processes of globalization and their influence on financial potential of national agrarian market are considered. The author offered practical directions of co-ordination of agroindustrial policy with an industrial policy, which will assist involvement of state-private partnership in the vertical line of the system of development of agricultural production, as well as involvement of regional economic strategies which determine prospects of inter-branch industrial co-operation and territorial placing of industrial production. For the increase of financial potential, the author determined the expediency to optimize co-operation of large agricultural holdings, small agricultural enterprises and farms within the limits of only one economic-oriented administrative frame.

Keywords: financial potential, economic policy, globalization, agrarian market, agricultural production, agricultural holding, farm.

Постановка проблеми. Фінансова глобалізація перед глобальною фінансовою кризою продемонструвала зростання в сегменті збільшення

прямого трансграничного банківського кредитування реального сектора економіки, здійснення прямих іноземних інвестицій та інших форм руху капіталу (портфельних інвестицій, участі в капіталі, облігаціях); створення фінансових установ і підприємств з іноземним капіталом (аграрних холдингів) та розширення діяльності в інших країнах. На початку глобальної фінансової кризи для координації співпраці країн застосовували бюджетне стимулювання економік у світовому масштабі. Розвиток ефективного сільського господарства в умовах конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції вимагає постійної і цілеспрямованої модернізації національного агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусійним постулатом функціонування й регулювання аграрного ринку, зумовленого специфікою аграрного виробництва, присвячено праці вітчизняних науковців і практиків. Вагомий внесок у дослідження модернізації сільського господарства з метою підвищення його фінансового потенціалу зробили такі вчені-економісти: Ю.О. Лупенко, В.В. Феценко (діагностика використання деривативних технологій мінімізації фінансових ризиків у аграрній сфері України) [1, с. 99–112]; В.О. Романишин, О.В. Булавинець (вдосконалення державної політики щодо розвитку інфраструктури ринку боргових зобов'язань в Україні, підвищення прозорості корпоративного управління, зниження накладних витрат при розміщенні цінних паперів) [2, с. 118–122]; І.З. Сторонянська, А.О. Пелехатий (методологічне підґрунтя розвитку сільських територіальних громад в Україні на основі засадничих принципів концепцій сталого розвитку, соціально-орієнтованого розвитку, поліфункціонального розвитку та бюджетної децентралізації) [3, с. 99–103]; С.А. Циганов, Н.М. Процун (науково-методичні підходи побудови моделі модернізаційного розвитку галузі при реалізації імітаційної стратегії) [4, с. 75–82]; І.А. Шовкун (пріоритети державної підтримки інноваційної діяльності, встановлення податкових пільг для активізації інноваційних процесів) [5, с. 85–93].

Завдяки дослідженням учених розширилося розуміння процесів трансформації в аграрному секторі як якісної зміни, заснованої на збере-

женні системної цілісності й обґрунтуванні способів стійкого розвитку цього сектора. Разом з тим, деякі теоретико-методологічні і практичні засади процесів глобалізації та їх впливу на фінансовий потенціал національного аграрного ринку вимагають перегляду та уточнення. Метою статті є конкретизація сутнісної характеристики розвитку аграрного ринку України, яка враховує тенденції і суперечності глобалізаційних інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стабільність потребує розвитку державного і приватного секторів, реалізації адаптивної грошово-кредитної політики й активізації кредитування для підтримки економічного підйому та зміцнення глобальної фінансової системи. Удосконалення глобальної й національної систем регулювання фінансового сектора потребує поступального подальшого реформування. Міжнародний валютний фонд визначає пріоритети забезпечення міжнародного співробітництва для досягнення стабільного глобального економічного підйому, заходи сприяння створенню якісних робочих місць та протидії фактичним і потенційним ризикам [6].

Розробка і реалізація економічної політики мають співпадати із завданням теорії «другого оптимуму» [7; 8, с. 10], відповідно до якої зовнішня торгівля дає країнам можливість отримувати прибуток, проте в умовах неспроможності досягти прибутку, пов'язана з автаркістською економічною політикою, що визначає закродонні ринки менш вигідними ніж внутрішні.

У глобальній економіці зберігаються ризики погіршення фінансової стабільності, оскільки частка позичених коштів корпорацій підвищилася в багатьох країнах з ринком, що формується. Це зумовлено підвищенням ризиків за фінансовими зобов'язаннями в іноземній валюті. Водночас на деяких ринках, зокрема у країнах з ринком, що формується, оцінка вартості активів може змінюватися, якщо відсоткові ставки підвищуються більше, ніж очікується, що може негативно вплинути на економічні інтереси інвесторів. Особливої уваги заслуговують продовольчі ринки, бо якби не розвивалась світова економіка, чисельність населення планети лише збільшуватиметься, а відповідно зростатиме потреба в продуктах харчування.

Фінансові і продовольчі ринки залишаються нестабільними, що потребує реалізації нетрадиційної політики центральних банків щодо таких завдань: проведення коректування очікувань щодо короткострокової відсоткової ставки; досягнення ліквідності ринків; повернення до економічно виправданої різниці між прибутковістю довгострокових і короткострокових інвестицій; коректування портфелів; поступове зменшення надмірної частки позичених коштів; стимулювання економічного розвитку фінансових і продовольчих ринків. У цьому контексті Мінь Чжу в праці «Країни з ринком, що фор-

мується, повинні прикласти додаткові зусилля, щоб залишитися локомотивом росту світової економіки» [9] зауважує, що побудова стабільної економіки, а не лише грошово-кредитне або бюджетне стимулювання економіки має вирішальне значення для координації економічної політики в сучасному «гіперпов'язаному» світі.

Економічна політика має сприяти досягненню високих і стабільних темпів розвитку сільського господарства, оскільки будь-яка нерішучість у її реалізації в майбутньому ускладнить розвиток країн з ринком, що формується. Діалектична єдність протилежностей потребує гармонізації стабільного інституціонального середовища і внутрішньої нестабільності, властивої складовим агропромислового комплексу, що сприяє хеджуванню ризиків в межах прийнятного рівня для реалізації пріоритетів розвитку сільського господарства. Тому реструктуризація агропромислового сегмента національної економіки має враховувати тенденції і протиріччя процесів дифузії, які сприяють домінуванню передових технологій і формуванню нових технологічних укладів.

Ресурсною складовою виробництва у різних галузях господарства є продукція сільського господарства. Основна частина доданої вартості продуктового ряду формується на етапі переробки сільськогосподарської продукції, тому розвинена сировинна база є необхідною умовою ефективної діяльності переробних підприємств. Одним з основних завдань виробництва є забезпечення населення продуктами харчування, продовольчими товарами сільськогосподарської переробки достатньої якості та доступності ціни.

Іноземні фінансові установи є стабільними постачальниками зовнішнього фінансування при умові наявності локальних фінансових криз, проте підвищення відкритості фінансового сектора підвищує фінансову напруженість, що зумовлює проблеми не тільки для країн з ринком, що формується, а й для фінансових систем розвинених країн.

Національна агропромислова політика залежить від стадії економічного циклу, внутрішніх і зовнішніх чинників стратегії галузі, економічних інтересів власників. Агропромислова політика має координуватися з промисловою політикою, що дозволить задіяти у вертикальній системі розвитку сільськогосподарського виробництва державно-приватне партнерство, регіональні економічні стратегії, які визначають перспективи міжгалузевої промислової кооперації і територіального розміщення промислового виробництва.

За 2010–2012 рр. у агропромисловому секторі України відбулися позитивні зрушення: збільшився обсяг виробництва валової продукції сільського господарства на 12,7%, харчової промисловості – на 4,2%; зріс валовий збір зерна за рахунок збільшення врожайності культур становило понад 47 млн тонн, що на 4,5 млн тонн більше порівняно з 2007–2009 рр.;

вдалося подолати негативну тенденцію у галузі тваринництва, оскільки обсяг валової продукції тваринництва збільшився на 8,7%; забезпечено у 2012 р. збільшення обсягу виробництва молока, зростання поголів'я свиней і птиці, а також зупинено скорочення поголів'я великої рогатої худоби. У 2012–2013 маркетинговому році на експорт було поставлено майже 23 млн тонн зернових; трейдери отримали стабільні надходження валютної виручки і могли залучати фінансування за кордоном.

У 2014 р. єдиною галуззю, обсяги виробництва якої зростали, було сільське господарство: приріст 2,8% завдяки рекордному врожаю зернових культур та рослинництва. Експорт скоротився за всіма товарними групами продукції, зокрема АПК – на 2%. З одного боку, експорт харчової промисловості скоротився на 12,9%, насамперед до Росії (майже вдвічі) через запровадження санкцій до українських виробників, а з іншого – завдяки лібералізації доступу українських товарів на ринки ЄС та рекордному врожаю, експорт зернових зріс на 2,8% (фізичні обсяги – на 23,7%), а олії та жирів – на 9,2% [10, с. 26].

В Україні стабілізація розвитку національної економіки сприятиме підвищенню соціальних стандартів та рівня добробуту громадян. Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр., затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 [11] передбачено створення державного банку розвитку з метою стимулювання та підтримки розвитку пріоритетних галузей економіки, зокрема сільського господарства, а також реалізації інвестиційних та інноваційних проектів, залучення довгострокових зовнішніх інвестицій в національну економіку. Проте на практиці не підкріплена економічним розвитком «соціалізація» бюджету тільки тимчасово вирішувала завдання покращення добробуту громадян, оскільки вона не базувалася на адекватному збільшенні обсягів виробництва і підвищенні рівня продуктивності праці.

У концепції розвитку банківської системи України визначено, що конкурентні переваги, які отримали експортери внаслідок девальвації гривні, забезпечать основний позитивний внесок в економічне відновлення у 2015 р. Сільськогосподарська галузь матиме широкі перспективи навіть в умовах не надто високих світових цін на продовольство, оскільки протягом останніх років обсяги врожаю зернових культур мають стійку тенденцію до зростання [10, с. 9].

Розвиток національного агропромислового комплексу варто розглядати як важливий етап формування системи продовольчої безпеки та інституціонального каркасу модернізованої інноваційної економіки. При формуванні організаційно-економічного механізму агропромислового комплексу доцільно визначити умови і принципи розширення інтеграційних стосунків

між економічними агентами. Інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі потребують удосконалення науково-методичних підходів до координації управління за допомогою:

- стратегічних економічних інтересів учасників основних і допоміжних бізнес-процесів;
- оптимізації структури джерел фінансування та механізмів їхнього залучення;
- інтеграції учасників комплексу щодо розширення їх матеріальних, фінансових і трудових ресурсів;
- узгодження граничних показників залучення фінансових ресурсів для реалізації економічних інтересів учасників і зацікавлених економічних агентів сільськогосподарських бізнес-процесів;
- визначення пропорцій і співвідношень у діяльності учасників комплексу;
- системи корпоративних змін у процесі інтеграції учасників комплексу;
- для впровадження інновацій у процесі реалізації виробничого циклу;
- структурування та ієрархізації основних цілей учасників агропромислового комплексу;
- інформаційного забезпечення процесів інтеграції учасників сільськогосподарських бізнес-процесів.

До основних причин невдалої побудови агропромислового належать слабка взаємодія між основними учасниками та недостатнє фінансування і субсидювання. Їх попередження потребує активізації державної регуляторної політики.

У сучасних реаліях пріоритетними завданнями державної регуляторної політики є такі:

- забезпечення державної фінансової підтримки та запровадження механізму заохочення придбання сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва для формування сучасної техніко-технологічної бази агропромислових підприємств;
- стимулювання вітчизняних товаровиробників до впровадження інноваційних технологій, модернізації та будівництва об'єктів агропромислового комплексу з метою збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення її якості та поступового імпортозаміщення, підвищення якості та конкурентоспроможності продуктів переробки продукції вітчизняного виробництва;
- здійснення ринкового нагляду та заходів щодо інформування органів державного ринкового нагляду та споживачів про виявлену небезпечну продукцію;
- стимулювання впровадження інноваційних технологій у рослинництві з метою імпортозаміщення;
- формування позитивних довгострокових очікувань товаровиробників шляхом забезпечення цінової стабільності ключових аграрних ринків;
- збільшення обсягу експорту сільськогосподарської продукції та харчових продуктів.

Особливої уваги заслуговує державна підтримка розвитку страхування сільськогосподарської діяльності з метою захисту інтересів споживачів і кредиторів.

Повний цикл сільськогосподарського виробництва представляє послідовність етапів з вирощування сільськогосподарської продукції, первинної переробки, глибокої переробки та дистрибуції. Стратегічні цілі розвитку сільськогосподарського виробництва можуть бути реалізовані за допомогою взаємодії в рамках холдингових структур. Організаційна побудова холдингів є різноманітною, оскільки окремі елементи побудови різних типів холдингів забезпечують різні цілі їх стратегічного розвитку.

Висновки і пропозиції. Отже, пріоритетними напрямами економічної політики є підвищення конкурентоспроможності економіки, покращення інвестиційного клімату, забезпечення розвитку високотехнологічних секторів економіки, підтримка національного товаровиробника та реалізація політики імпортозаміщення, стимулювання збільшення обсягу експорту товарів вітчизняного виробництва.

По-перше, в Україні сільськогосподарське виробництво потребує підвищення фінансового потенціалу продуктивних комплексів, розвитку інтегрованих територіальних кластерів, активізації діяльності промислово-фінансових груп і холдингів. Бізнес-процеси сільськогосподарського і переробного виробництва потребують створення єдиних вертикально-інтегрованих виробничих структур. Класифікація передумов розвитку вертикального інтегрування зумовлюється комерційною спрямованістю сільськогосподарської діяльності.

По-друге, сучасні моделі структурування управління агропромисловим комплексом потребують функціонування підприємств у межах єдиного економіко-орієнтованого управлінського контуру. З економічної точки зору важливо визначити пріоритети взаємодії великих агрохолдингів, малих (середніх) сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств.

По-третє, підвищення фінансового потенціалу національного аграрного ринку та поступальної земельної реформи мають сприяти створенню прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення і розвитку базових галузей сільськогосподарства. Розвиток аграрного комплексу тісно пов'язаний зі збереженням сіль-

ськогосподарської землі, яка є національним багатством країни, тому вона повинна належати на правах власності лише громадянам України. У цьому контексті доцільно продовжувати мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Водночас спроба впровадження вільного обігу сільськогосподарських земель може обернутися її спекулятивним відчуженням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лупенко Ю.О. Хеджування фінансових ризиків та сучасний ринок деривативів для підприємств аграрного сектору економіки / Ю.О. Лупенко, В.В. Фещенко // *Фінанси України*. – 2014. – № 11. – С. 98–115.
2. Романишин В.О. Ринок боргових зобов'язань як альтернативне джерело фінансування підприємств в Україні / В.О. Романишин, О.В. Булавинець // *Фінанси України*. – 2014. – № 11. – С. 116–124.
3. Сторонянська І.З. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи / І.З. Сторонянська, А.О. Пелехатий // *Фінанси України*. – 2014. – № 10. – С. 97–108.
4. Циганов С.А. Інновації як об'єкт впливу міжнародного фінансового капіталу в умовах циклічних змін економіки / С.А. Циганов, Н.М. Процул // *Фінанси України*. – 2014. – № 10. – С. 73–86.
5. Шовкун І.А. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в контексті неоіндустріалізації економіки України / І. А. Шовкун // *Фінанси України*. – 2014. – № 12. – С. 83–95.
6. Директор-распорядитель МВФ Кристин Лагард приветствует программу экономического роста Группы 20-ти // *Пресс-релиз*. – 2014. – № 14/65 (R). – 23 февраля.
7. Классенс С. Перестройка глобальной банковской системы / С. Классенс, Хуан А. Маркетти // *Финансы и развитие*. – 2013. – Вып. 50, № 4. – С. 14–17.
8. Бхагвати Д. Зарождение новой системы / Д. Бхагвати // *Финансы и развитие*. – 2013. – Вып. 50, № 4. – С. 9–13.
9. Чжу М. Страны с формирующимся рынком должны приложить дополнительные усилия, чтобы остаться локомотивом роста мировой экономики [Електронний ресурс] / М. Чжу. – Режим доступу : <http://blog-imfdirect.imf.org/>.
10. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // bank.gov.ua.
11. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013>.